ภูมิทัศน์ปัญหาหนี้สินครัวเรือนฐานราก และทางออกที่ยั่งยืน

- ปัญหาหนี้สินครัวเรือนฐานราก
- ต้นตอการเป็นหนี้ และการติดกับดักหนี้
- กรอบการแก้หนี้อย่างยั่งยืน

โสมรัศมิ์ จันทรัตน์
สถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์ ธนาคารแห่งประเทศไทย

PIER

PUEY UNGPHAKORN INSTITUTE
FOR ECONOMIC RESEARCH

ภาพใหญ่ ปัญหาหนี้ครัวเรือนไทย

- สูงและโตเร็วกว่าประเทศตลาดเกิดใหม่อื่น ๆ: 91% ต่อ GDP (2021) และโตขึ้น 32% ในทศวรรษที่ผ่านมา
- 1 ใน 3 ของคนไทยมีหนี้ในระบบ และกว่า 1 ใน 6 มีหนี้เสีย มียอดหนี้เฉลี่ย 350,000 บาทต่อคน (NCB)
- หนี้ส่วนใหญ่กระจุกตัวอยู่กับหนี้ไม่ก่อให้เกิดรายได้: 80% ของบัญชีหนี้เป็นสินเชื่อส่วนบุคคล/บัตรเครดิต ไม่มีหลักประกัน ดอกเบี้ยสูง
- ผู้กู้จำนวนมากมีหนี้เกินศักยภาพในการชำระ: โดยเฉพาะกลุ่มคนรุ่นใหม่ ครัวเรือนฐานราก/เกษตรกร
- วิกฤติโควิดซ้ำเติมกลุ่มคนเหล่านี้: ทำให้เริ่มมีหนี้ มีหนี้เพิ่มขึ้น และมีหนี้เสีย

สัดส่วนประชากรที่มีหนี้ และสัดส่วนผู้กู้ที่มีหนี้เสีย

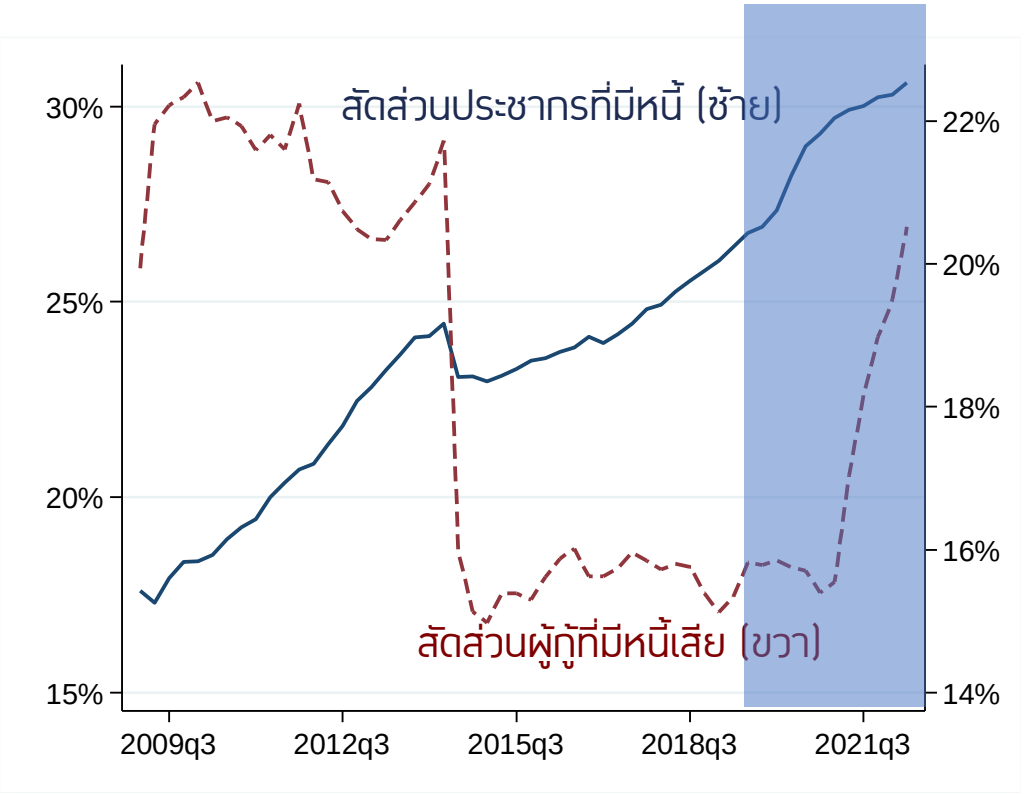

ที่มา: ข้อมูลเชิงสถิติจาก NCB (Q2/2021)

ปัญหาหนี้สินครัวเรือนฐานราก ทำไมถึงน่ากังวล?

1. มีหนี้กันเป็นวงกว้างและมีหนี้ปริมาณมาก

90% ของเกษตรกรมีหนี้สิน และมียอดหนี้สูง (เฉลี่ย 450,000 บาทต่อครัวเรือน) และกว่า 54% อยู่ในโครงการพักหนี้

→ การแก้หนี้คงไม่สามารถทำได้ภายในระยะเวลาอันสั้น

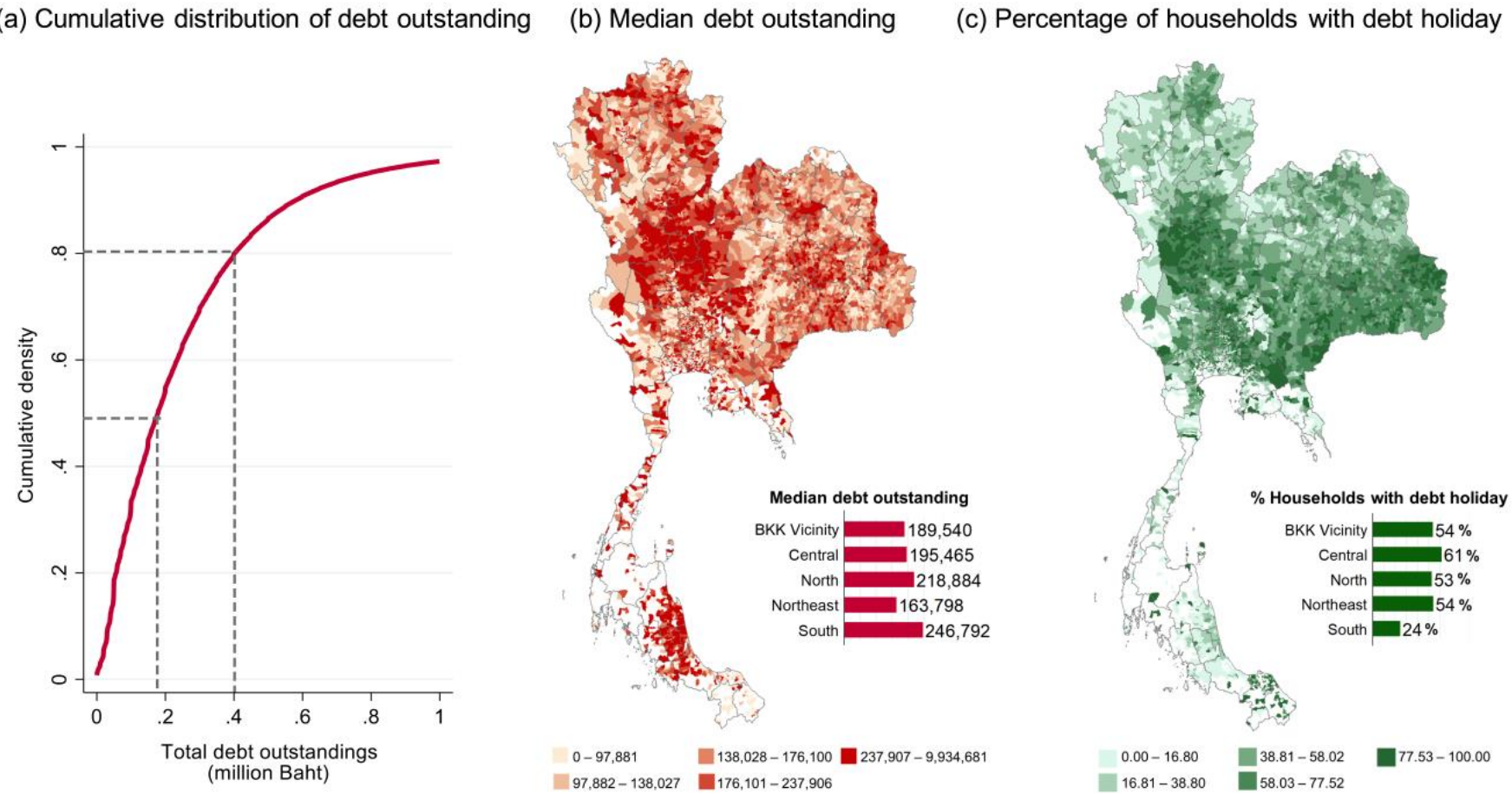

ที่มา: ข้อมูลเชิงสถิติจาก NCB (Q2/2021) และข้อมูลสินเชื่อจาก ธกส

ปัญหาหนี้สินครัวเรือนฐานราก ทำไมถึงน่ากังวล?

2. มีหนี้หลายก้อน จากหลายสถาบันการเงินทั้งในและนอกระบบ

เกษตรกรมีหนี้เฉลี่ย 3.8 ก้อน และใช้ 4 สถาบันการเงินหลัก คือ (1) SFI (2) สถาบันการเงินชุมชน เช่น กองทุนหมู่บ้าน (3) แหล่งเงินกู้นอกระบบ และ (4) บริษัทเช่าซื้อหรือลิสซิ่ง → การแก้หนี้ให้ยั่งยืนไม่สามารถมองเพียงสถาบันการเงินเดียวได้

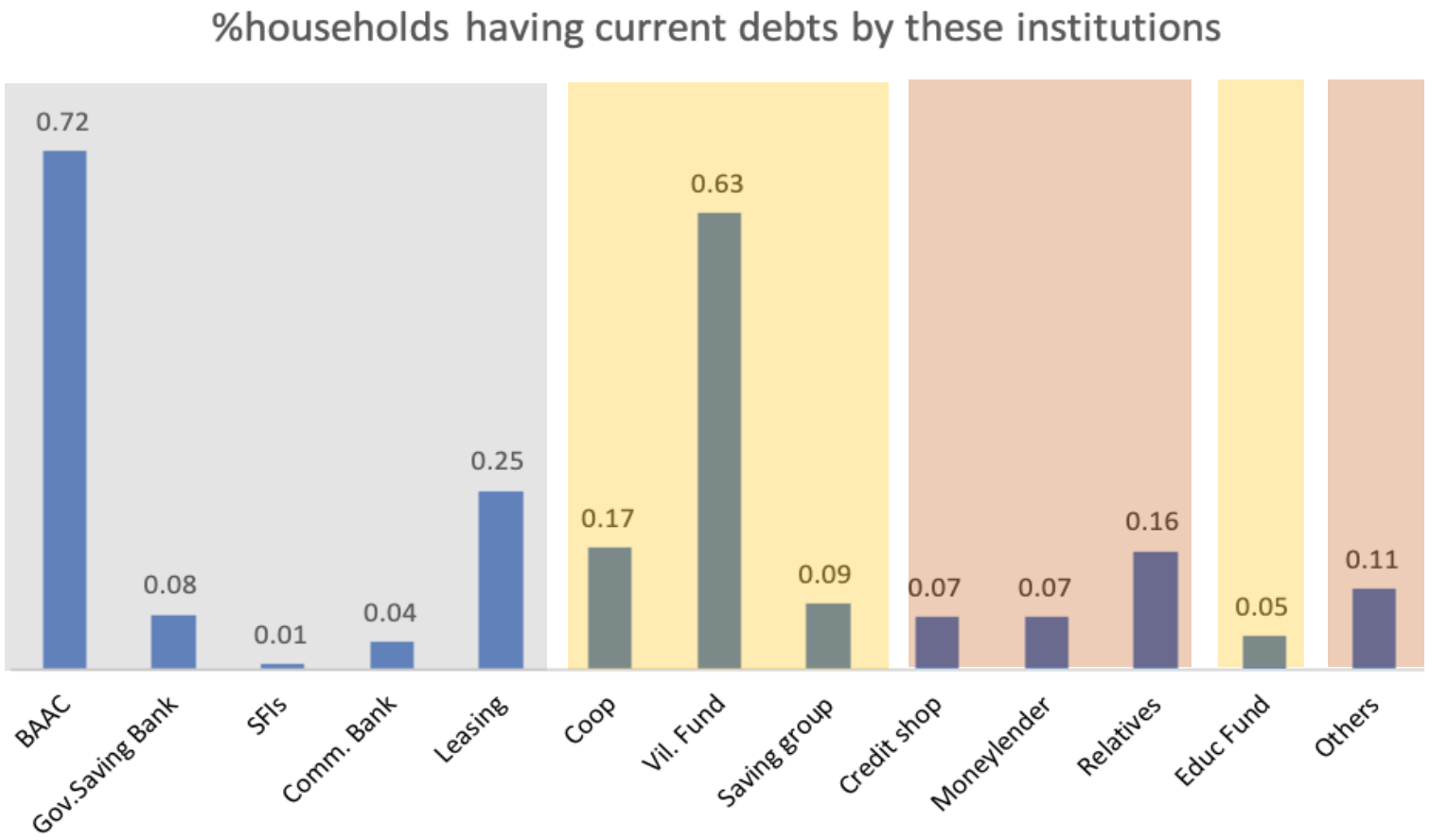

ที่มา: ข้อมูลสำรวจพฤติกรรมทางการเงินครัวเรือนเกษตรกร (2019-2020) ของสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์

PUEY UNGPHAKORN INSTITUTE FOR ECONOMIC RESEARCH

ปัญหาหนี้สินครัวเรือนฐานราก ทำไมถึงน่ากังวล?

3. ส่วนใหญ่มีปริมาณหนี้เกินศักยภาพที่จะชำระได้

57% ของครัวเรือนมีหนี้สินรวมจากทุกแหล่ง สูงเกินศักยภาพในการชำระหนี้ และที่สำคัญคือ มีพฤติกรรม 'หมุนหนี้' ในวงกว้าง รวมถึงในกลุ่มที่มีศักยภาพในการชำระดีที่สุด → การแก้หนี้ให้ปลดได้จริงต้องอาศัยการปรับโครงสร้างหนี้ให้ตรงศักยภาพ

Distribution ของศักยภาพในการชำระหนี้ของครัวเรือน

Debt to income	Debt to asset			Total
	0-1	1-2	> 2	
0-1	43%	11%	6%	60%
1-2	6%	1%	3%	9%
> 2 or negative income	18%	6%	7%	30%
Total	66%	18%	16%	100%

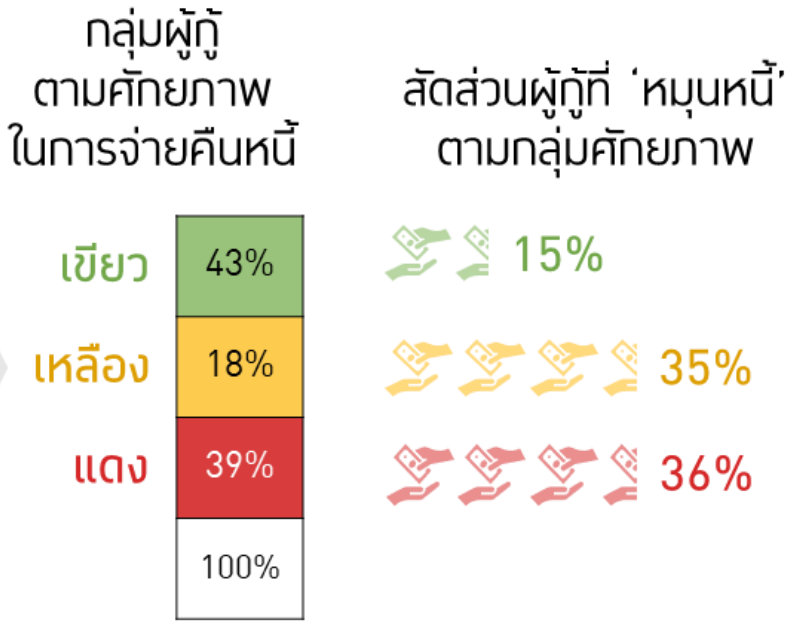

ที่มา: ข้อมูลสำรวจพฤติกรรมการเงินครัวเรือนเกษตรกร 2019-2020 โดย Debt to income คำนวณจากรายได้รวมทั้งหมด (gross income); การหมุนหนี้พิจารณาจากการที่ครัวเรือนมีการจ่ายคืนหนี้โดยมีแหล่งที่มาของเงินจากหนี้ก้อนอื่น หรือมีการกู้ยืมหนี้โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อไปชำระหนี้ก้อนอื่น

ปัญหาหนี้สินครัวเรือนฐานราก ทำไมถึงน่ากังวล?

4. เป็นหนี้แล้วมักมีแนวโน้มติด ‘กับดักหนี้’

เกษตรกรไทยหนี้เพิ่มขึ้นทุกปีไม่มีลด ซึ่งมาจากหนี้เดิมที่ชำระไม่ได้ และหนี้ใหม่ที่ก่อเพิ่มทุกปี ทบกันจนกลายเป็นวงจรหนี้

→ ปัญหาหนี้ต้องเร่งแก้ไข ก่อนครัวเรือนจำนวนมากจะติดกับดักหนี้ที่ยากจะแก้ได้

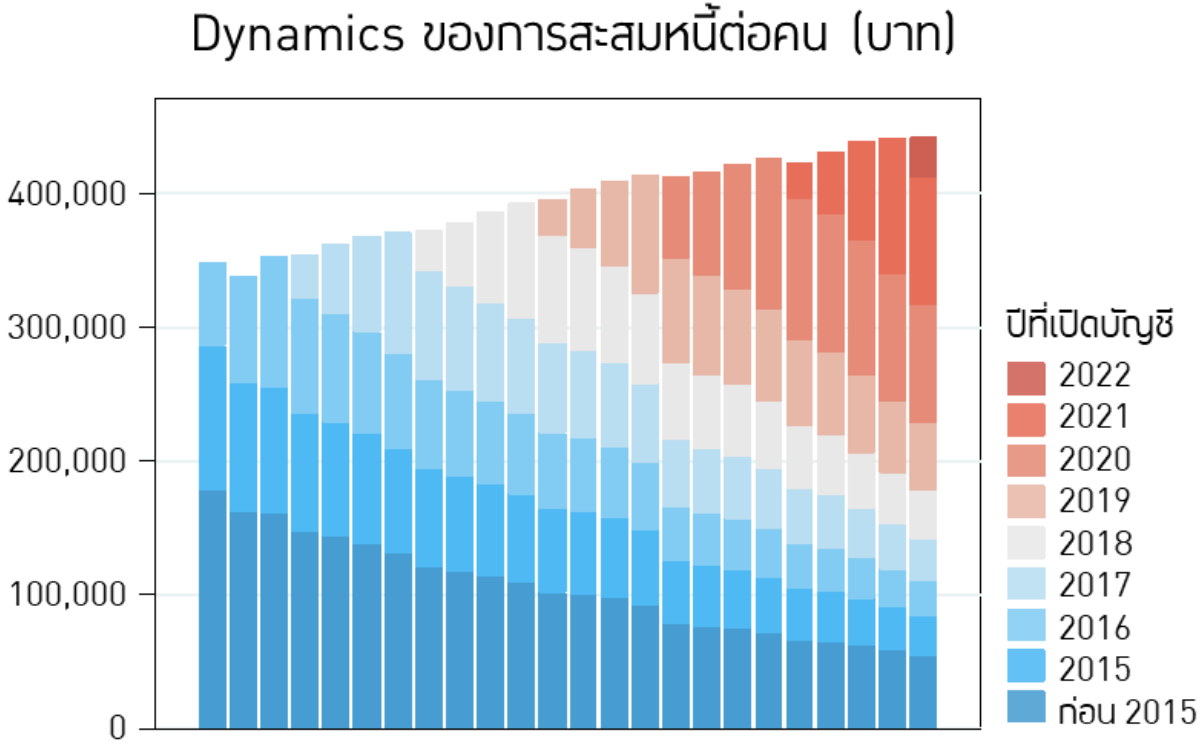

ที่มา: เครดิตบูโร โดยผู้กู้ที่เป็นเกษตรกรพิจารณาจากผู้กู้ที่มีสินเชื่อเพื่อการเกษตร; มูลหนี้เป็นค่าเฉลี่ยของยอดหนี้คงค้างรวมทั้งหมดจากบัญชีสินเชื่อทุกประเภทของผู้กู้ทุกราย กับทุกสถาบันการเงินในเครดิตบูโร ณ ไตรมาสนั้น ๆ

ต้นตอของการเป็นหนี้

1. เป็นหนี้เพราะ มีปัญหาเศรษฐกิจการเงิน

2. เป็นหนี้เพราะ ไม่รู้

3. เป็นหนี้เพราะ นโยบายรัฐ

PUEY UNGPHAKORN INSTITUTE FOR ECONOMIC RESEARCH

3 ปัญหาเศรษฐกิจการเงิน ที่ทำให้ครัวเรือนต้องพึ่งพิงสินเชื่อ

เงินไม่พอ รวมทั้งปี 27% รายได้ไม่พอใช้จ่ายจำเป็น 41% เหลือไม่พอชำระหนี้ เงินได้ไม่แน่นอน 1 ใน 3 ปีจะมีปัญหารายได้ตกต่ำ จากผลผลิตหรือตลาด ขาดสภาพคล่องระหว่างเดือน 82% มีปัญหาสภาพคล่อง และเฉลี่ย 3 เดือนต่อปี

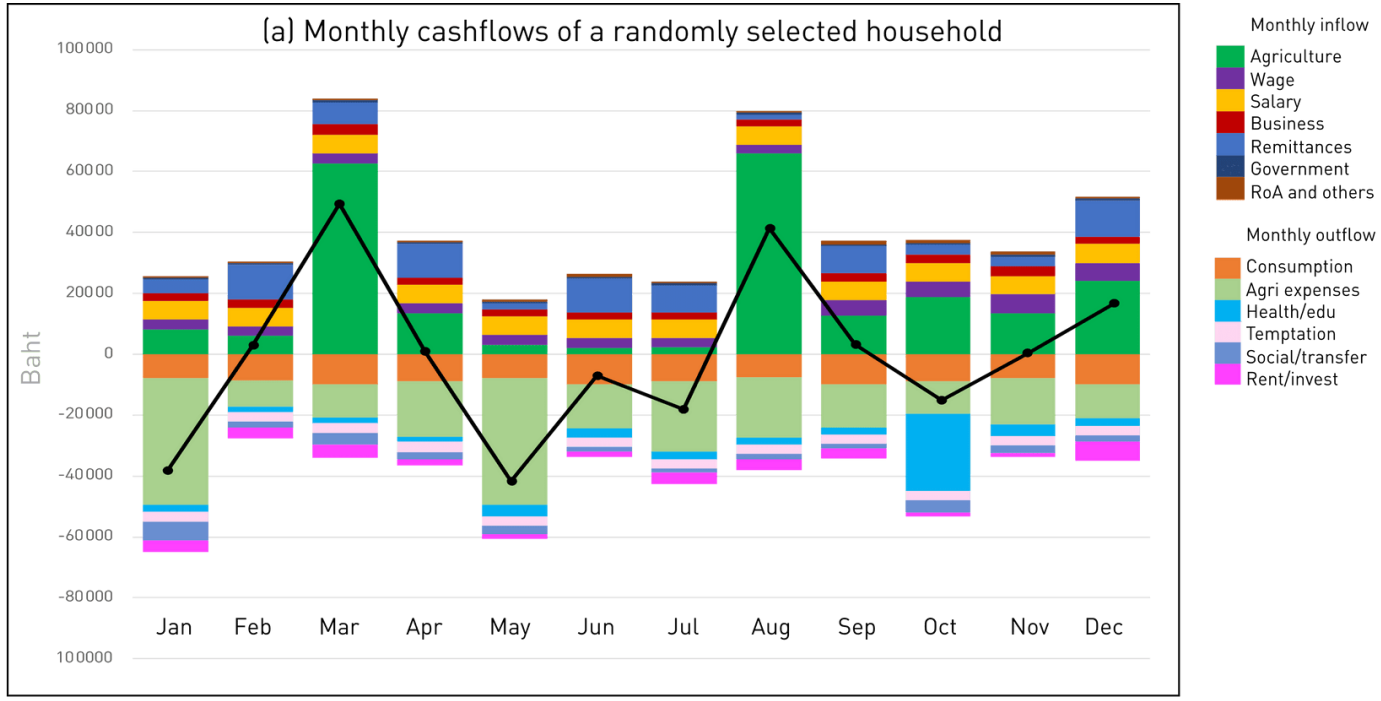

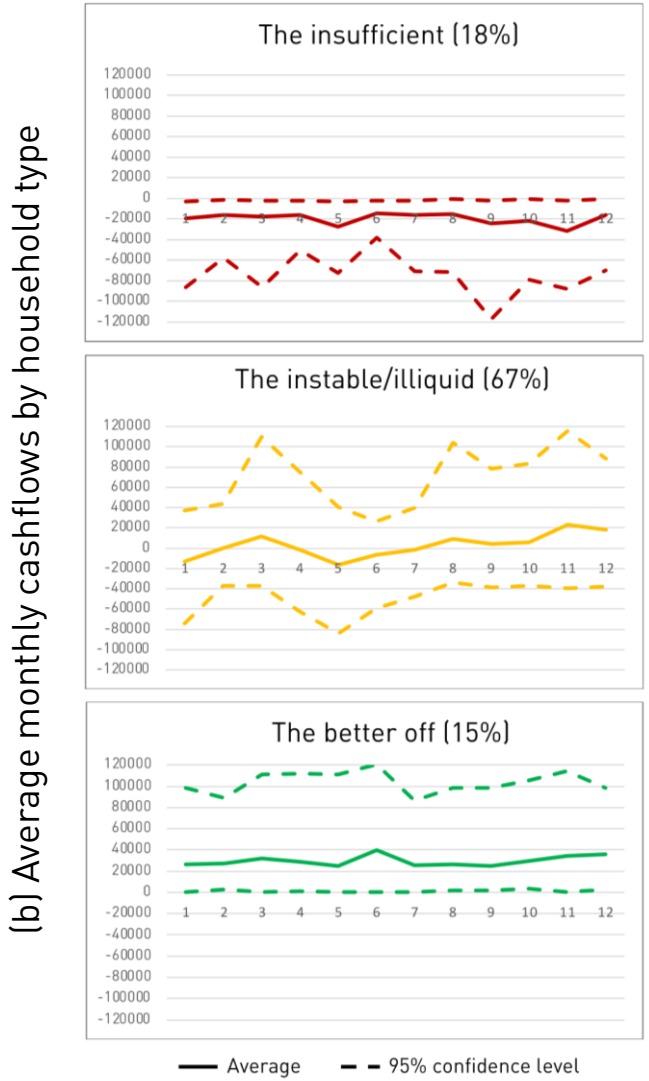

PUEY UNGPHAKORN INSTITUTE FOR ECONOMIC RESEARCH

ครัวเรือนยังไม่สามารถใช้เครื่องมือทางการเงินที่เหมาะสมมาแก้ปัญหาการเงิน จึงพึ่งพิงสินเชื่อเป็นหลัก

(a) รูปแบบการออมของครัวเรือน

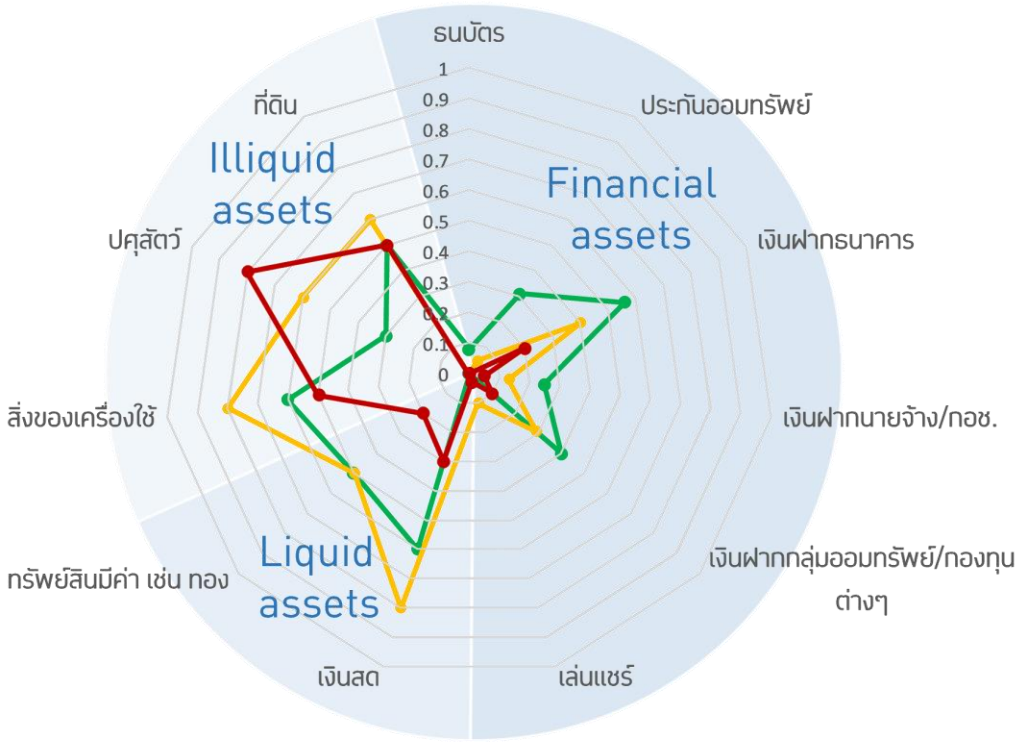

(b) รูปแบบการทำประกันของครัวเรือน

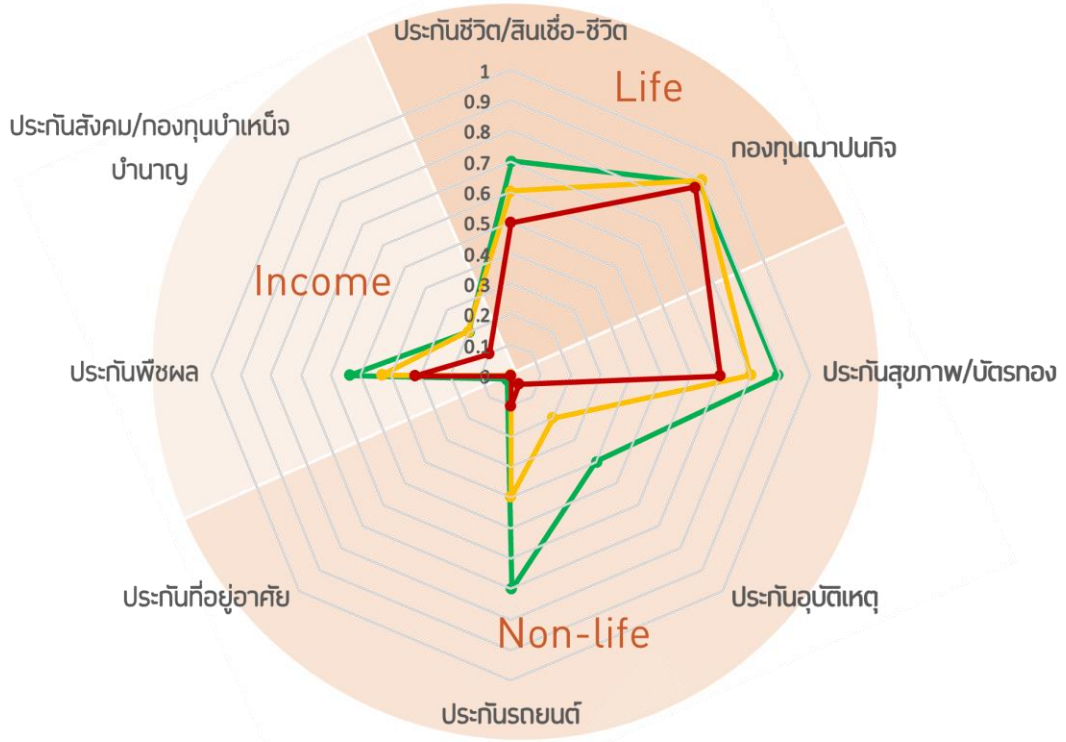

The better off The instable/illiquid The insufficient

ที่มา: ข้อมูลสำรวจพฤติกรรมทางการเงินครัวเรือนเกษตรกร (2019-2020) ของสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์

PUEY UNGPHAKORN INSTITUTE FOR ECONOMIC RESEARCH

ครัวเรือนขาดความรู้ทางการเงิน และขาดความรู้ในการบริหารจัดการหนี้ ทำให้เป็นหนี้และติดกับดักหนี้เพราะความไม่รู้

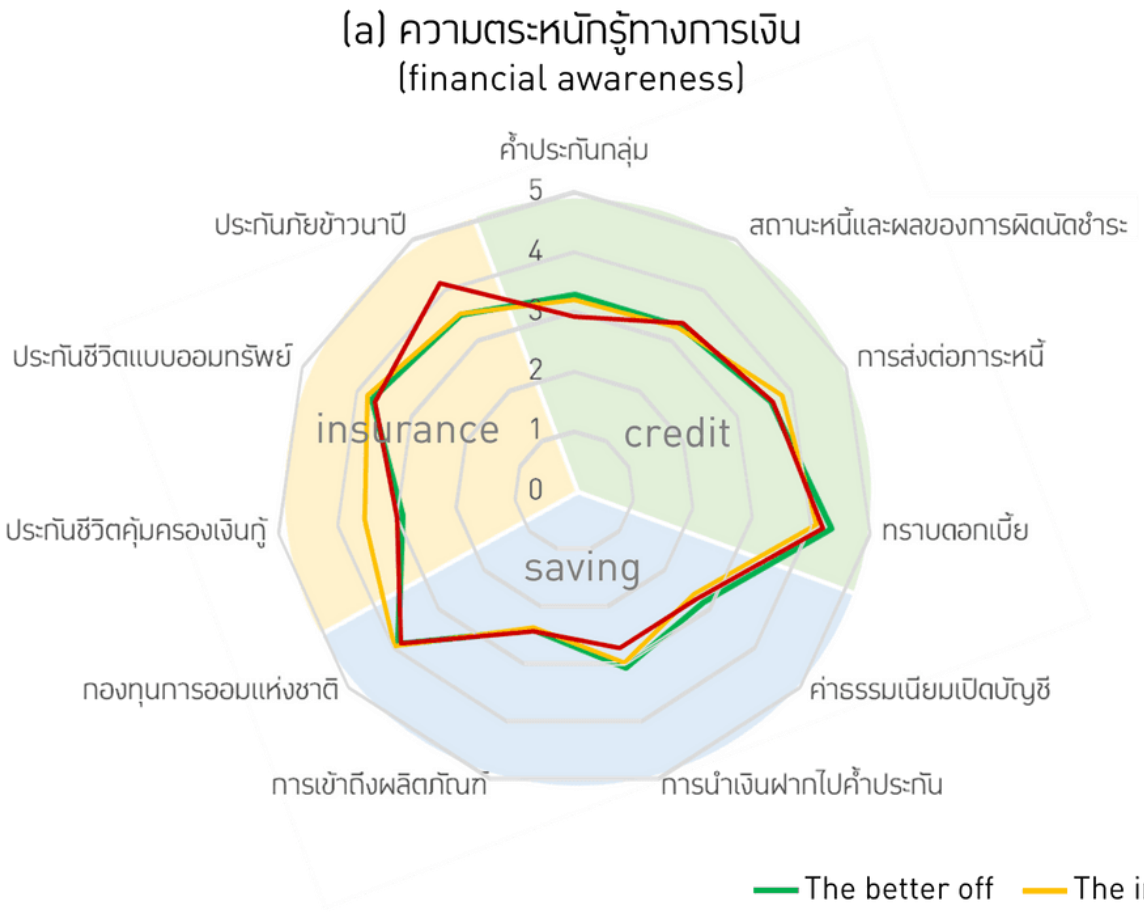

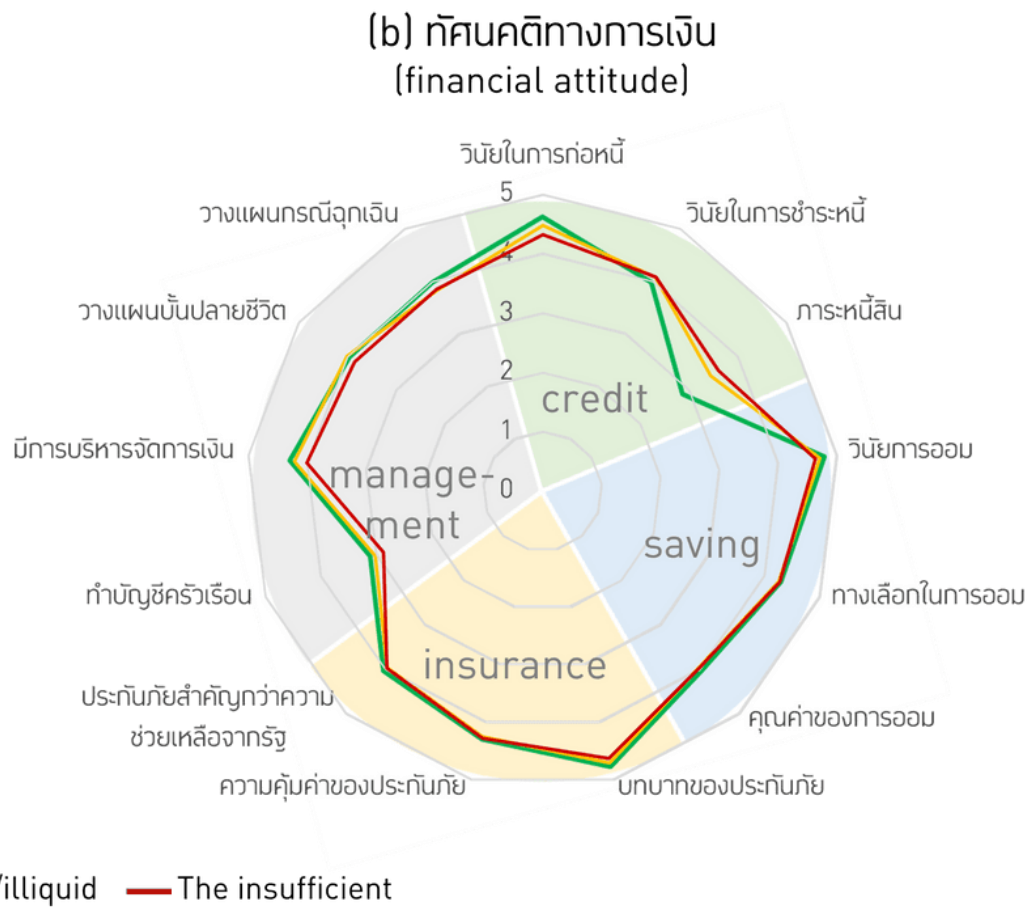

The better off The instable/illiquid The insufficient

ที่มา: ข้อมูลสำรวจพฤติกรรมทางการเงินครัวเรือนเกษตรกร (2019-2020) ของสถาบันวิจัยเศรษฐกิจป๋วย อึ๊งภากรณ์

ต้นตอของการเป็นหนี้

1. เป็นหนี้เพราะ มีปัญหาเศรษฐกิจการเงิน
2. เป็นหนี้เพราะ ไม่รู้
3. เป็นหนี้เพราะ นโยบายรัฐ

ต้นตอของการติดกับดักหนี้

1. ปัญหาระบบการเงินฐานราก
2. ปัญหาเศรษฐกิจการเงิน
3. ไม่รู้จักบริหารจัดการหนี้
4. กับดักนโยบายพักหนี้

PUEY UNGPHAKORN INSTITUTE FOR ECONOMIC RESEARCH

นโยบายพักหนี้ที่มีมาต่อเนื่อง และยาวนาน อาจส่งผลให้ครัวเรือนติดกับดักหนี้ในระยะยาว

41.4% ของเกษตรกรได้รับการพักหนี้มาแล้วมากกว่า 4 ปี และยิ่งอยู่ในพักหนี้นานยิ่งทำให้มีการสะสมหนี้เพิ่มขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มที่มีหนี้ปานกลาง → นโยบายพักหนี้ควรจำกัดเฉพาะกลุ่ม และช่วยระยะสั้น

สัดส่วนผู้กู้ตามจำนวนปีที่ได้รับการพักหนี้ (%)

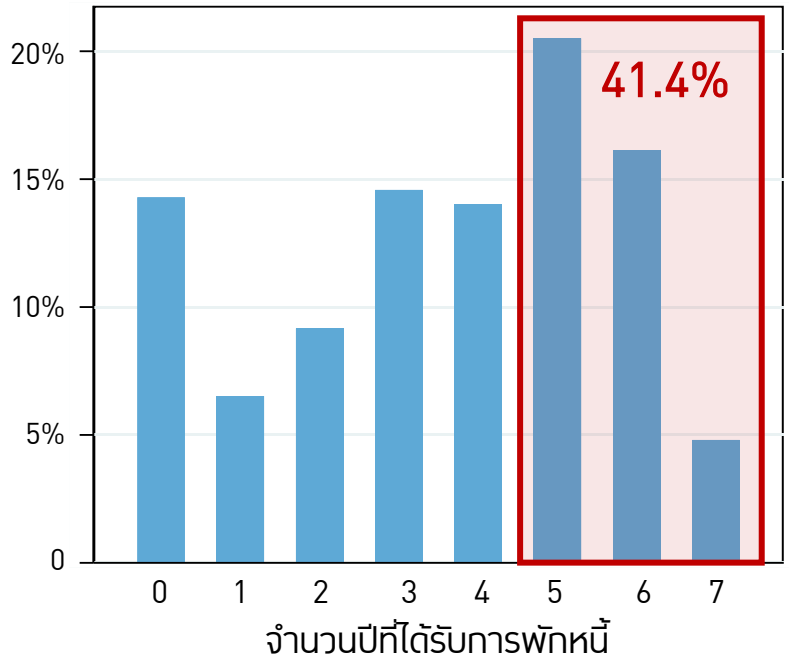

ผลของจำนวนปีที่ได้รับพักหนี้ต่ออัตราการโตของหนี้คงค้าง

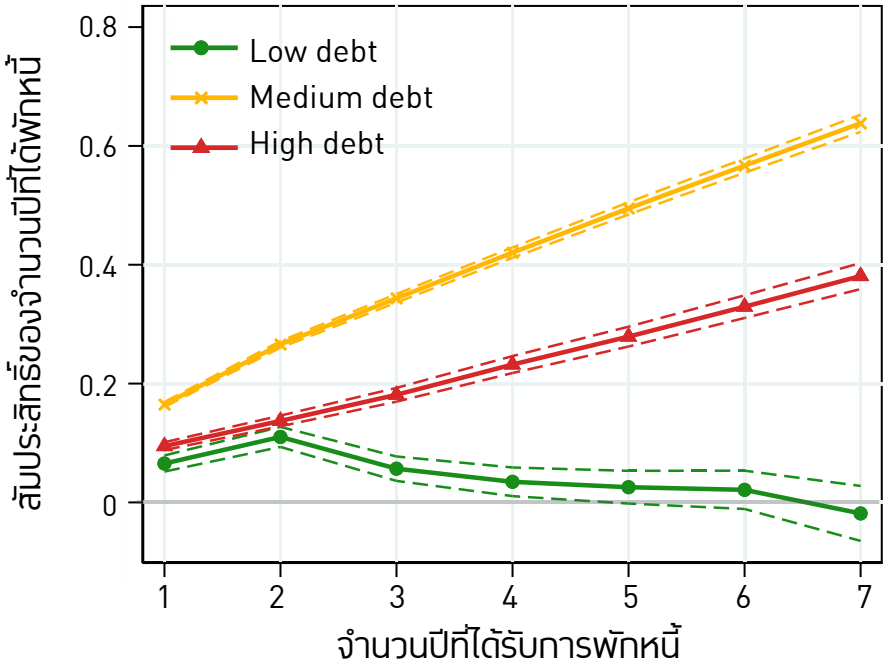

ที่มา: ธ.ก.ส. และผลการประมาณการทางเศรษฐมิติด้วย Fixed effect panel regression โดยคณะผู้วิจัย; Dependent variable = อัตราการโตของยอดเงินต้นคงค้าง; Explanatory variable = Debt outstanding, deposit, number of loan accounts, number of new loan accounts, being under DR/TDR (0/1), having p-loan (0/1), having only working capital, collateralization (0/1), size of planting area, landowner (0/1), irrigation (0/1), receiving relief transfer (0/1; proxy for shocks), having crop insurance (0/1); Low debt = มูลหนี้ต่ำกว่า 37,000 บาท; Medium debt = มีหนี้ระหว่าง 37,000-292,000; High debt = มีหนี้มากกว่า 292,000 บาท

[1/] ผลทางเศรษฐมิติแสดงให้เห็นว่ากลุ่มเกษตรกรที่ได้รับการพักหนี้เดิมและได้รับสินเชื่อใหม่เพิ่มระหว่างพักหนี้ จะส่งผลให้มีหนี้เพิ่มขึ้นอย่างมาก ในขณะที่กลุ่มที่ได้รับการพักหนี้แต่ไม่ได้สินเชื่อใหม่เพิ่ม การพักหนี้อาจช่วยลดหนี้ลงได้

PUEY UNGPHAKORN INSTITUTE FOR ECONOMIC RESEARCH

ต้นต่อของปัญหาหนี้ การติดกับดักหนี้ และกับดักแห่งการพัฒนา

ต้นตอของการเป็นหนี้

1. เป็นหนี้เพราะ มีปัญหาเศรษฐกิจการเงิน
2. เป็นหนี้เพราะ ไม่รู้
3. เป็นหนี้เพราะ นโยบายรัฐ

ต้นตอของการติดกับดักหนี้

1. ปัญหาระบบการเงินฐานราก
2. ปัญหาเศรษฐกิจการเงิน
3. ไม่รู้จักบริหารจัดการหนี้
4. กับดักนโยบายพักหนี้

กับดักหนี้ สู่กับดักแห่งการพัฒนา

1. ภาระหนี้สูง → ฉุดรั้งการปรับตัวและลงทุนเพื่อเพิ่มศักยภาพ
2. ภาระหนี้สูง → ขาดภูมิคุ้มกัน

→ ขาดความสามารถในการชำระหนี้

→ พึ่งพิงสินเชื่อมากขึ้นเรื่อยๆ

PUEY UNGPHAKORN INSTITUTE FOR ECONOMIC RESEARCH

กรอบการแก้หนี้อย่างยั่งยืน

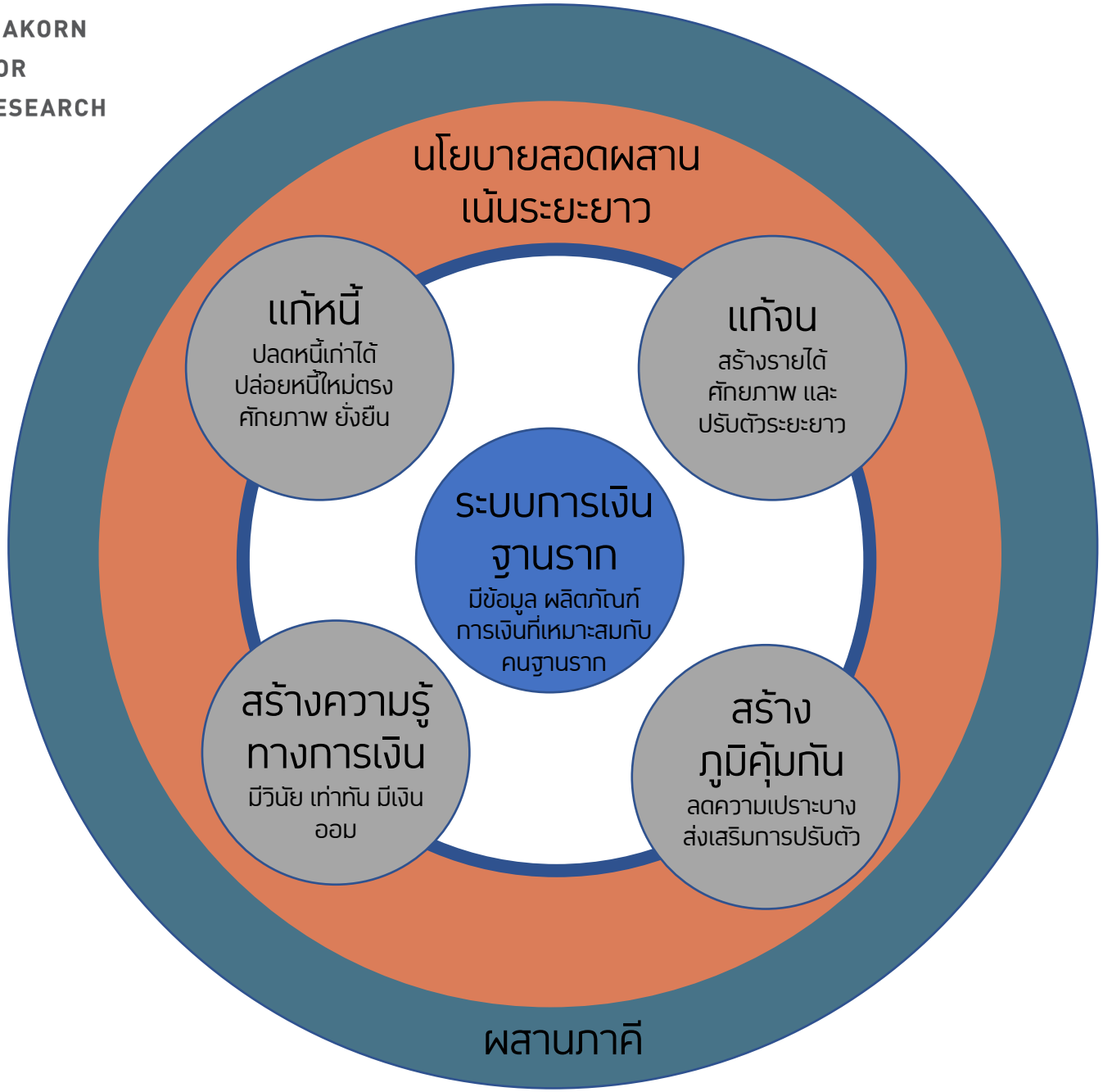

- ครบวงจร
- พัฒนาระบบการเงินฐานราก
- นโยบายมุ่งระยะยาว ไม่บิดเบือนแรงจูงใจ
- ต้องผสานความร่วมมือของหลายภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง